

КОНСЕРВАТИВНИ НАГЛАСИ И ПОВЕДЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ

А. Христова

Институт за изследване на населението и човека при БАН

a.hristova@iphs.eu

Резюме. Статията представя изследване върху профила на консервативните нагласи в България. В нея са разгледани основополагащите понятия за политическа идеология, ляво, дясно и свързаните с тях консерватизъм и леберализъм. Предполага се, че десният консерватизъм е мотивиран отчасти от психологическата необходимост да се намали несигурността и заплахата (Wilson, 1973). Разгледани са трите основни психологични предиктори на традиционализма и приемането на неравенството: (1) Потребност от правила за следване; (2) Потребност от сигурност; и (3) Отвореност към нови преживявания. Целта на представените данни и резултати в настоящата статия е да очертае специфики в психологичния анализ на десния консерватизъм в България като представител на източно европейските посткомунистически страни. В изследването са включени 374 изследвани лица. Резултатите от изследването очертават специфична картина на консервативното поведение и консервативните нагласи в България. 82,30% от изследваните лица са се определили между център и дясно, което противоречи на разпостраненото мнение у нас за политическите нагласи. Описаната картина се влияе най-силно от възрастта на изследваните лица, от тяхното образование и активността при провеждане на избори. Изразеността на консерватизмът, измерен с метода на Уилсън и Петерсън, се свързва и се влияе от крайното позициониране в политическото пространство, т.е. и от ляво самоопределилите се изследвани лица, и от тези в дясно.

Ключови думи: консерватизъм, нагласи, ляво, дясно, политически идеологии

Дясно, ляво, консерватизъм, либерализъм – отричани, неприемани, недефинирани за българския контекст понятия, без които общественото и политическото у нас не може да се самоопредели и ориентира. Съществуват множество определения за понятието „политическа идеология“.

Като относително общи дефиниции могат да се посочат: набор от идеи, вярвания, мнения и ценности, които: 1) демонстрират повтарящ се модел; 2) проявяват се от значителен брой хора; 3) конкурират се по отношение на предлагане на планове за контрол на обществения ред и 4) имат за цел да оправдават, ос-

порват или променят социалните и политически процеси на една политическа общност (Freeden, 2003: 32). От определения като това става ясно, че има много възможни идеологии, а не само тези на ляво, дясно и център. Те показват, че политическите убеждения лесно могат да бъдат подложени на различни социални, когнитивни и мотивационни анализи, които да обясняват как и защо хората избират да им вярват. На практика обаче всички политически идеологии могат да бъдат сведени до едно биполярно измерение. Ляво-дясно е разграничение, което се доказва, че е единственият полезен,

популярен и пестелив начин за класифициране на възможни политически действия в продължение на 200 години. Изненадващо много социолози и политолози са имали съмнения относно полезността на разграничението ляво-дясно. Например Леш твърди, че „старите политически идеологии са изчерпали капацитета си, за да обясняват събития или да вдъхновяват мъжете и жените за конструктивно действие“ (Lasch, 1991: 21). Но, разграничението ляво-дясно не отмира. Фелдман (Feldman, 2003) приема различен подход от Леш като твърди, че „модел на идеология само с едно измерение е беден като описание на политическите нагласи за по-голямата част от хората“ (Lasch, 1991: 477). Предложени са няколко модела за постигане на по-голяма диференциация (например Conover & Feldman, 1981; Eysenck, 1954/1999; Kerlinger, 1984), но нито един от тях не е получил недвусмислена подкрепа (вж. Jost, Federico and Napier, 2009 г., за преглед).

ОСНОВНИ АСПЕКТИ НА ДЯСНОТО

Йост и др. (Jost, 2003a, 2003b) определят две относително стабилни характеристики на десния консерватизъм, на основата на анализите на Бобио, Хънтингтън и др. (Bobbio, 1996; Huntington, 1957; Kerlinger, 1984 и Muller, 2001): съпротива към промяна (традиционализъм) и приемане на неравенството. Точно обратното, за лявата (либерална) идеология двете характеристики се обръщат като значение на приемане на промени и отхвърляне на неравенството. Често се подчерта традиционализмът и резистентността към промени като главна особеност на десния консерватизъм (Ericson, Luttbeg и Tedin 1988 г.; McClosky и Zaller, 1984; Muller 2001). Въпреки това, някои изследователи възразяват на тази идея. Грийнберг и Йонас (Greenberg и Jonas, 2003) твърдят, че консерваторите в Европа призовават за политически промени всеки път, когато управляващата идеология е ляво-цент-

ристка. Те приемат, че съпротивата срещу промяната характеризира екстремни вярвания. В отговор Йост и др. (Jost, 2003b) отбелязва, че въпреки че някои десни консерватори изглежда, подкрепят промяната, повечето от предложените промени (предложенията) са ретроградни и включват връщане към стари културни ценности, включително и религиозни традиции. Добро средство за решаване на този въпрос е отчитане на възможно най-широк кръг от политически контексти, включително изследване в условията на новите демокрации, народи с минало социалистическо или комунистическо управление. Подобен контекст осигурява възможност за наблюдение на комбинацията между традиционализъм и лява политическата ориентация (McFarland, Ageyev и Djintcharadze, 1996).

Приемането на неравенството/йерархията е вторият аспект от ядрото на десния консерватизъм, определен от Йост и др. (Jost, 2003a). Много изследователи в областта на социалните науки и по-специално в областта на психологията подкрепят идеята, че десните консерватори приемат социалното и икономическото неравенство (Altemeyer, 1996 г., 1998 г.; Jost и др., 2003a, 2003b; Sidanius и Pratto, 1999). Бобио и Гидънс (Bobbio, 1996; Giddens, 1998), както и съвременните европейски политически мислители определят приемането на неравенството като същността на консерватизма в неговата сегашна форма. Тези наблюдения са в съответствие и с емпирични данни, показващи, че приемането на егалитаризма се свързва с ляво-дясно в политическото пространство (Braithwaite, 1997; Cochrane, Billig и Hogg, 1979; Devos и др., 2002; Feather, 1979; Feldman, 2003; Rokeach, 1973). Няколко изследователи разграничават културни и икономически форми на консерватизъм (Johnson и Tamney, 2001; Lipset, 1981; Van Hiel, Pandelaere и Duriez, 2004).

Културният консерватизъм е израз на загриженост по поддържане общественя